ועושה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה ועושה פרשיותיה פתוחות אמרתי לו רבי מה טעם אמר לי הואיל ואין סמוכות מן התורה ואמר רב חננאל אמר רב הלכה כר"ש בן אלעזר מאי לאו אפתוחות לא אריוח וכמה ריוח אמר רב מנשיא בר יעקב ואמרי לה אמר רב שמואל בר יעקב כמלא אטבא א] דסיפרי אמר ליה אביי לרב יוסף ואת לא תסברא דכי אמר רב אריוח והא רב אית ליה מנהגא והאידנא נהוג עלמא ב] בסתומות דאמר רבה אמר רב כהנא אמר רב אם יבא אליהו ויאמר ג] חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל ורב יוסף אמר רב כהנא אמר רב אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל ואמרינן מאי בינייהו ד] מנעל לכתחילה איכא בינייהו אלא לאו שמע מינה אריוח ש"מ רב נחמן בר יצחק אמר מצוה לעשותן סתומות ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמי ומאי פתוחות דקאמר רשב"א אף פתוחות לימא מסייע ליה כיוצא בו ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה הא מורידין עושין אמאי הכא סתומות והכא פתוחות דלמא ה] להשלים הא מורידין עושין והתניא הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס קלף במקום בשר דוכסוסטוס במקום שער למצוה והתניא שינה פסול בתפילין והתניא שינה בין בזה ובין בזה פסול ו] אידי ואידי בתפילין והא דכתבינהו אקלף במקום שער והא דכתבינהו

אמרתי לו רבי מה טעם. אתה עושה אותם פתוחות והלא בתורה סתומות הן. אותו ריוח שאמר ובשעריך [דברים ו] ז] הוא סתום (שמאל של שיטה) והריוח באמצע השיטה: **אמר לי הואיל ובתורה אינן סמוכות.** הנך שתי פרשיות שזו כתובה בואתחנן [שם] וזו כתובה בוהיה עקב ח] לפיכך אנו עושין פתוחות: **מאי לאו אפתוחות.** קאמר רב (א) ט] זה דהלכה כר"ש: **אטבא** י] **דסיפרי.** גלוע"ין עץ סדוק הנושק דפי קונטרס שלא יכפלו: **אית ליה מנהגא.** כדמפרש אם יבא אליהו כו': **מנעל לכתחילה.** למ"ד אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו קסבר מנעל השתא לכתחילה לא עד שיבא אליהו ויורה יא] כו'. למ"ד אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו מכלל יב] עד שיבא אליהו ויאמר לא תחלצו במנעל חולצין כו' (ב): תפילין קדושתן חמורה ממזוזה שיש בהן ד' פרשיות: **הכא סתומות.** בס"ת והכא פתוחות במזוזה אלא ש"מ במזוזה נמי סתומות הן: **ודילמא להשלים.** דילמא הא דדייקינן הא מורידין עושין יג] שאם חסרה מתפילין מזוזה: **קלף.** כותבין עליו במקום בשר כו'. אלמא תפילין אי אפשר לעשות מזוזה דהא על הקלף נכתבו: **ומשני למצוה.** מלות תפילין על הקלף ומזוזה אדוכסוסטוס אבל אם שינה אין בכך כלום הילכך אם מורידין עושין: **והתניא** יד] **שינה פסול.** ומשני בתפילין קמיירי דאם

ועושה ריוח מלמעלה וריוח מלמטה. מן הצדדים לא פירש ושמא כיון דכורך מאחד כלפי שמע צריך טו] לכתחילה כדי לגול בהיקף כעין ס"ת. מ"ר: **והאידנא** נהוג עלמא בסתומות. פירש בקונטרס ו) דכשיש כתוב בתחילת שיטה ובסוף שיטה והריוח באמצע זו היא סתומה ואנו נוהגין להניח חלק מעט בתחילת שיטה ואחר כך מתחיל והיה אם שמוע ושמא גם זה קרוי סתומה ור"ת מפרש דכשמסיים מסיים פסוק באמצע שיטה ומניח עד סוף שיטה כשיעור למשפחותיכם זו היא פתוחה ואם לא נשתייר בסוף שיטה כשיעור חלק למשפחותיכם מניח שיטה שניה ומתחיל וכותב בשלישית וזו היא פתוחה וסתומה כל שכותב בתחילת שיטה וסוף שיטה ומניח חלק באמצע כדי לכתוב בו שם שתי אותיות או יותר וזו היא סתומה סדורה כל שכותב והולך השיטה עד חציה או עד שלישיתה ומניחה ומתחיל לכתוב בשיטה שתחתיה כנגד הנחה של שיטה העליונה וזו היא סדורה זה מלא ר"ת בסידור קדמונים ובמסכת סופרים מלא איזו היא פתוחה כל שלא התחיל בראש השיטה ואיזו היא סתומה כל שהניח באמצע שיטה וכמה יניח בראש שיטה ויהא נקראת פתוחה כדי לכתוב שם של ג' אותיות גמר כל הפרשה בסוף הדף ס) ושייר שיטה אחת מלמעלה ואם שייר מלמטה כדי לכתוב שם של ג' אותיות מתחיל מלמעלה ועוד בירושלמי בפ"ק דמגילה קאמר בהדיא דפתוחה מראשה פתוחה ע) מתוך כל הני קשה אמנהג דידן דשבקינן חלק בראש שיטה ואח"כ מתחילין והיה אם שמוע והש"ס קאמר דהאידנא נהוג עלמא בסתומות ושמא סמכינן אההיא דירושלמי דפליג אש"ס דידן דמסקינן הכא כי אמר רב אריוח ולא אפתוחות והתם פסיק רב בהדיא כמ"ד פתוחות והכי איתא התם מזוזה אית תנא תני פתוחות ואית תנא תני סתומות שמואל בר שילת בשם רב הלכה כדברי מי שאומר פתוחה שאין זה מקומה פתוחה מראשה פתוחה פתוחה מסופה פתוחה מכאן ומכאן סתומה ודבר תימה הוא דלפי הירושל' משמע לכאורה דאם מסיים פרשה באמצע שיטה ואחר כך מתחיל לכתוב באמצע שיטה שתחתיה שזו היא נקראת סתומה ואיך יתכן זה מי גרע מפתוחה מראשה לחוד או פתוחה מסופה לחוד ונראה לפרש דקאי לפרושי מילתיה דרב דהא דאמר הלכה כדברי מי שאמר פתוחה כגון שיעשה פתוחה מראשה או פתוחה מסופה או פתוחה באמצע ומכאן ומכאן סתומה והאי מכאן ומכאן דקאמר אסתומה דבתר הכי קאי ולא אפתוחה דקמיה דההיא פתוחה באמצע איקרי ואע"ג דבעלמא מקרי סתומה כי ה"ג לא חיישינן גבי מזוזה דכיון דטעם משום דאין זה מקומה ומתיישב בכך דלא קשיא הסיא דירושלמי אש"ס שלנו אליבא דרב. מ"ר: **מנעל** לכתחילה איכא בינייהו. אע"ג דקי"ל (ב"ב דף קיד:) רבה ורב יוסף הלכה כרבה בר משדה עניין ומחצה ולרבה אין חולצין במנעל לכתחילה י) עכשיו נוהגין לחלוץ במנעל לפי שאין אנו בקיאין בסנדל אי נמי במילתא דקאמרי משמיה דאחריני אפשר דהלכה כרב יוסף צ). מ"ר: **דילמא** להשלים. פירש בקונטרס שאם חסרה מזוזה שיטה אחת אי לאו דאין מורידין היו נוטלין שיטה אחת מס"ת ותופרין במזוזה והא דאמרינן בירושלמי בפ"ק דמגילה דתפילין ומזוזות אין נכתבין אלא על עור אחד היינו בשלא תפר העורות זה בזה טז] ויש עוד לפרש להשלים כגון יז] דפרשת שמע ק) בסוף עמוד והוסיף פרשת והיה אם שמוע בגליון שלמטה או פרשת והיה אם שמוע ר) בתחלת עמוד והוסיף שמע בגליון שלמעלה. יח] ש) מ"ר: **הא** מורידין עושין. אע"ג דנוהגין בתפילין של יד ת) ד' שיטין ובשל ראש ז' שיטין אם שינה לא פסול. מ"ר: א) **תפילין** על הקלף מזוזה על דוכסוסטוס. ושניהן פסולין אגויל כדמוכח בפרק המוציא יין (שבת דף עט:) ותימה דלא חשיב ליה בהדי אין בין ספרים לתפילין ומזוזות בפ"ק דמגילה (דף ח:) ויש לפרש דלא איירי בדבר שכתובין בו כדאשכחן (שם דף ז:) גבי אין בין שבת ליום הכיפורים דלא חשיב אכילה וגבי אין בין יום טוב לשבת דלא חשיב סקילה אי נמי משום דתפילין ומזוזות לאו מחד טעמא ב) מיפסלן אגויל ולא דמו לאשורית דהוי מחד טעמא משום דכתיב והיו. מ"ר: **אידי** ואידי בתפילין הא דכתבינהו אקלף במקום שער והא דכתבינהו ארוכסוסטוס במקום בשר. פירוש אף במקום בשר וה"ה במקום שיער דלא הכשיר תפילין אלא על הקלף וקשה דלא משני אלא אידי ואידי במזוזה והוי השתא שינה בזה ובזה מעניין אחד דמזוזה כשירה אשניהם ולא מיפסל כלל אלא מחמת שינוי מקום דלמאי דמוקי לה אתפילין מיפסלי אדוכסוסטוס מתרי טעמי חדא דדינם אקלף וחדא דדין דוכסוסטוס אשיער והוא שינה וכתב במקום בשר וכעניין זה קשה בפרק המוציא יין (שבת דף עט:) דמשני התם איפכא אידי ואידי אמזוזה גבי הא דאמר ג) רבא התם דוכסוסטוס הרי הוא כקלף וכותבין עליו תפילין והא תניא תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס למצוה והא תניא שינה בזה ובזה פסול אידי ואידי אמזוזה הא דכתב אקלף במקום שיער והא דכתב אדוכסוסטוס במקום בשר והשתא קשיא דה"ל לשנויי אידי ואידי אתפילין דכשירין אשניהם והוי שינוייא מעניין אחד כעניין שפירש כאן ופירש שם הר"ר יוסף דמלתא מירך כן נראה דתפילין אם שינה לכתוב בקלף במקום שיער לא פסל כמו שלא פסל אם שינה ממלותן וכתב אדוכסוסטוס ובעניין זה נוכל לתרץ בשמעתין דלכך לא תירץ אידי ואידי אמזוזה דלעון דכשירה כששינה מלוותה וכתבה אקלף ה"ה דכשירה כשכתבה אדוכסוסטוס במקום בשר ועוד יש לתרץ דלא הוי מצי לשנויי הכא אידי ואידי אמזוזה יט] דכל כמה דלא אשמעינן דמזוזה כשירה משניהם לא שייך למיתני שינה בזה ובזה פסול אבל כל דין תפילין כבר אשמעינן ובעניין זה יש לתרץ בפרק המוציא יין (שם). מ"ר: הא

עין משפט
נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהלכות מזוזה הל"א טוש"ע יו"ד סי' רפח סעיף א]:
קלח ב מיי' שם הל"ב טוש"ע שם סעיף יג:
קלט ג מיי' שם הלכה א טוש"ע יו"ד סי' לב:
קמ ד מיי' פ"א מהל' תפילין וס"ת הל' ח ט סמג עשין כה טוש"ע יו"ד סי' רעא סעי' ג:
קמא ה מיי' שם טוש"ע א"ח סי' לב סעי' ז:

מסורת הש"ס

א) [מתוס' ד"ה רשב"א אומר כי' לעיל גא: מוכח דלא היה הגירסא לפי לפניהם], ב) יבמות קב., ג) שבת עט:, ד) שבת עט:, ה) [דברים יא], ו) עושין תפילין מזוזה אם חסרה הס"ד. נ"ק, ז) דכשכותבים בתחילת. נ"ק, ח) צריך לשייר שיטה. נ"ק, ט) מסופה פתוחה מכל שכ'. נ"ק, י) ועכשיו. נ"ק, כ) [וע' תוס' קדושין ט. ד"ה והלכתא ותוס' גיטין עד: ותוס' ב"ב קיד: ותוס' מגילה כט:], ל) נ"ל בתחילת, מ) נ"ל בסוף, נ) [עי' ט"ז יו"ד סי' רל ס"ק א' ובנקה"כ], ס) ד' שיטין ובשל ראש ד' שיטין כנ"ל. נ"ק, ע) עיין בספר תפארת שמואל דף לג ע"א, פ) דמיפסלן, צ) נ"ל רב.

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מאי לאו וכו' רב דהלכה כצ"ל ותיבת זה נמחק: (ב) ד"ה למ"ד אם וכו' חולצין כו' הס"ד ואח"כ מ"ה מקדושה חמורה תפילין:

◆

גליון הש"ס

גמ' לא אריוח. כעין זה פסחים דף יג ע"א תענית יח ע"ב: שם והאידנא נהוג עלמא בסתומות. עיין תשובות מהרי"ק שורש נד:

◆

לעזי רש"י

גלוע"ין [גלואו"ן]. עץ סדוק.

◆

מוסף רש"י

כיוצא בו. רישא דברייתא תפילין של יד עושין אותן של ראש ואותן של ראש אין עושין אותן של יד לפי שאין מורידין וכו' (שבת עט:). ס"ת שבלה. אין מתקנין ממנה יריעה שפרשיות שמע והיה אם שמוע כתובה לקובעה במזוזה (שם).

◆

שיטה מקובצת

א] אטבא דספרי ואות י' נמחק. פרש"י עץ סדוק כו' וזהו כדי אחיזת גודל ואצבע וזהו למעלה ולמטה אבל מן הצד לא מצינו שיעור הריוח ושמא כיון דכורך מאחר כלפי שמע צריך בראשו כדי לגול היקף ולפי מה שנהגו העולם עתה לכתוב שדי מבחוץ כנגד האויר שלפני והיה ומקבין הסף לקרותו מבחוץ [נראה שאין צריך] דאי כדי לגול היקף א"כ יהיה מכוסה מאותו היקף ושמא יתחתך הקלף מאותו מקום. תוס' אחרות: ב] בסתומה. פרש"י כתב בתחילה [השיטה] ובסוף שיטה והחלק באמצע וכן מנהג קדמונים והיכא שנזדמן לו שנגמר השיטה בסוף הפרשה ולא נשאר מקום בשיטה להניח חלק ולהתחיל פרשה אחרת יגמור כל השיטה באותה פרשה ויניח חלק בתחילת שיטה שתחתיה בצד ימין ויתחיל פרשה אחרת באמצע השיטה ופתוחה זה שמניח חלק בסוף השיטה בצד שמאל ואינו מתחיל פרשה אחרת באותה שיטה אלא מתחיל בראש השיטה ממש ואם נזדמן לו ונגמר השיטה בסוף הפרשה יניח שיטה שלימה חלק ויתחיל בראש השיטה שלישית כדורה כו' עד מתחיל מלמעלה [והוא בתוס' ולכן לא העתיק] לפיכך הנהיג ר"ת בפתוחה להניח ריוח בסוף שיטה ובראש שיטה שניה כדי לקיים שניהם ומיהו לפי זה קשה למנהג שלנו שאנו מניחין ריוח במזוזה בסוף שיטה אחר ובשעריך ואין אנו מתחילין והיה בראש שיטה שניה אלא מניחין ריוח קצת ולפי דברי ר"ת קרי

שיטה מקובצת (המשך)

פתוחה ואמר הכא דעושין פרשיותיה סתומה לכך נראה דטוב שלא יניח ריוח בסוף שיטה אחר ובשעריך כדי שיעור. ושיעור ריוח אויר פרשה י"א כשיעור לכתוב בו למשפחותיכם כו' וי"א כדי לכתוב ג' אותיות והר"י מאורליינ"ש מצא במסכת סופרים ישן כמו בסדר הקדמונים איזה פתוחה כל שמניח באמצע השיטה. תוס' אחרות: ג] חולצין במנעל. מנעל הוא מעור דק ואיכא למגזר אטו מנעל המרופט שאינו חופה הרגל: ד] מנעל לכתחילה כו' אע"ג דללישנא בתרא מותר לכתחילה לחלוץ במנעל עד שיבא אליהו מ"מ טוב לחזור אחר סנדל מעור עבה. תוס' אחרות: ה] להשלים. כגון שכתב בסוף דף של ס"ת (מקצת) פרשה שמע והוא מסיימה בגליון ועושה פרשה סתומה וכותב והיה אם שמוע. תר"ח: ו] אידי ואידי בתפילין והא דכתב ארוכסוסטוס במקום בשר. וה"ה במקום שיער אלא רבותא נקט דאע"ג דעיקר מצות כתיבת תפילין הוא אקלף במקום בשר אבל על דוכסוסטוס פסול אף במקום בשר וכ"ש במקום שיער דעיקר מצות כתיבת תפילין במקום בשר הוא וא"ת אמאי לא קאמר אמזוזה שינה בזה ובזה פסול ארוכסוסטוס במקום בשר ואקלף במקום שיער נמי פסול ומשכחת לה דאם מורידין עושין כגון שנכתבו אקלף ובמקום בשר ואומר הר"ר יוסף דאין זה סברא כיון דפסלינן מזוזה אדוכסוסטוס במקום בשר להכשיר אקלף במקום בשר דאדרבה עיקר מצות כתיבת מזוזה במקום שיער ועוד אומר רבינו נתנאל דשינה בזה ובזה פסול משמע בב' מקומות שינה חד בזה תרי בזה [הרי] תלת ובמזוזה לא משכחת להפסיל שלישי תוס' אחרות. ודל תר"ח אידי ואידי אתפילין. וא"ת לישני אידי ואידי במזוזה ופי' הר"ר יוסף דכיון דשינוי אחד כשר במזוזה משמע ליה דכל השינוים כשרים בה ע"מ דכיון דמקום המובחר במזוזה כשהיא נכתבת על דוכסוסטוס ואמה הוא שאף [על] (כל) הקלף כשר אין לנו לפסול מקום שיער בקלף במזוזה והר"ר נתנאל פי' דשינה בזה ובזה משמע שלשה פסולים וזה לא נמצא אלא בתפילין ולא הבנתי. ע"כ: ז] ובשעריך. סתום צד שמאל של שיטה תיבת הוא ל"ס: ח] לפיכך אני עושה אותן פתוחות: ט] תיבת זה נמחק: י] אטבא דספרי אות י' נמחק: יא] ויורה. כן שחולצין במנעל ותיבת וכו' נמחק: יב] מכלל. דעד שיבא אליהו וכו' חולצין בו הס"ד: יג] עושין. לא לעשות מזוזה כולה מס"ת דלעולם פתוחות בעינן אבל אם חסרה מזוזה שיטה אחת אי לאו דאין מורידין היו נוטלין שיטה אחת מס"ת ותיפרה במזוזה ומשלימין וקא פריך הא מורידין עושין מתפילין מזוזה הס"ד: יד] והתניא. אם שינה: טו] צריך בתחילה: טז] העורות זה בזה. אבל תפר לית לן בה: יז] כגון. אם גמר פרשת שמע בסוף עמוד: יח] בגליון שלמעלה. אם לאו דאין מורידין עושין: יט] אידי ואידי אמזוזה. בל כמה אות ד' נמחק: